

så långa tidsperioder som här, och att använda ett så fragmentariskt källmaterial som såväl bouppteckningar som arkeologiskt material utgör. Under sådana omständigheter kan det vara förledande enkelt att vara kritisk till tolkningar av materialet. Det sympatiska med Roséns avhandling är att hon vågar genomföra en så bred studie och att hon vågar föra den fram så långt som till 1700-talet, något som jag förstår är ovanligt i arkeologiska sammanhang. Det går en skärningspunkt här, då museernas samlingar av keramiska objekt ofta innehåller flera nummer från denna tid. De arkeologiska fragmenten kan plötsligt ses som den helhet de en gång utgjorde.

Sammanfattningsvis är detta en intressant och rik avhandling att få ta del av. Det stora omfånget, både i ämnet och konkret i bokvolymen, är långt ifrån krävligt att hantera. Jag tycker att Christina Rosén har hållit ihop sitt material och sin studie på ett ypperligt sätt med rika och fylliga referenser till olika slag av litteratur. Trots omfånget är språket klart och tydligt och diskussionerna lätta och intressanta att följa. Några randanmärkingar är, att insmuget i texten finns sammanfattande diskussioner som ibland kommer omotiverat tätt. Man kan också diskutera dispositionen utifrån att den empiriska undersökningen låter vänta på sig tills man har hunnit igenom en tredjedel av boken. Kapitlet om Hallands historia kommer att vara standard för alla som arbetar med historia eller kulturhistoria med Halland som bas.

Anneli Palmköld, Halmstad

Jonas Grundberg: *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt?* Göteborgs universitet, Institutionen för arkeologi. GOTARC Serie B. Göteborg 2004, 102 s. English summary. ISBN 91-85952-95-8. (Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag. En introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik. GOTARC Serie C. Göteborg 2000. 124 s., ill. ISBN 91-85952-29-x.)

Jonas Grundbergs arkeologiska doktorsavhandling är i själva verket två böcker samlade under ett omslag, dels hans bearbetade licentiatuppsats från 1999 med titeln "Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag. En introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik", dels en påbyggnad för doktorsexamen som bär titeln *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt*. Den sammanlagda avhand-

lingen lades fram vid Göteborgs universitet våren 2004. Den är resultatet av författarens reflekterande undersökning av ramverket kring det fältarkeologiska arbetet som han ägnat åtskilliga yrkesverksamma år. Böckerna är alltså inte skrivna som en del 1 och del 2, utan den andra boken fördjupar och teoretiserar teser och resonemang som presenteras i den första boken. Det genomgående temat i de båda böckerna är kulturarvets politiska dimension, med resonemang om globaliseringens effekter på historiebruk, och den offentliga verksamheten som han benämner "kulturarvsförvaltningens" samhällsroll. Kulturarvsförvaltningen, som många kallar "kulturarvssektorn" eller "kulturmiljövården", har under senare år både granskat sig själv och reflekterat över sitt uppdrag, och blivit föremål för utomstående forskares granskning. Arkeologi är ett område som kan sägas vara en storproducent av kulturarv, genom att nya lämningar av mänskligt liv grävs fram varje år, och gamla sanningar måste omprövas i den takt som det kommer fram nya fynd. Arkeologin omsätter mycket stora summor pengar årligen, så sett även i ett ekonomiskt perspektiv är det en verksamhet med stort inflytande på vad som får lov att vara kulturarv. Därför är det utmärkt att en arkeolog liksom busschauffören i Tage Danielsons saga säger "vad fan" och börjar ifrågasätta och undersöka ramverket kring den egna verksamheten. Busschauffören struntade en dag i tidtabellen och körde som han ville – till passagerarnas förskräckta förtjusning. Jonas Grundberg är arkeologen som började fundera över de samhälleliga sammanhangen och har ambitionen att väcka sina kollegor i det arkeologiska fältarbetets vardag till att börja fundera över vilken roll de spelar i produktionen av kulturarv.

I början av den första boken pekar Grundberg på kulturarvsförvaltningens heterogena karaktär. Kulturarvsförvaltningen i sin nutida skepnad har rötter både i en statlig förvaltning med anor från 1600-talet, och i folkrörelser som hembygdsrörelsen som uppstod i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Syftet var både uttalat och outtalat att manifesteras såväl en nationell identitet som regionala identiteter, och naturvård var ett lika viktigt inslag i verksamheten som kulturvård. Idag består kulturarvsförvaltningen av både centrala myndigheter, länsstyrelser, kommuner och museer med olika typer av huvudmannaskap, och avståndet till naturvården har blivit stort. Museerna, som inte har något myndighetsuppdrag står för den förmedlande delen och är alltså förvaltningens ansikte utåt, trots att kopplingarna mellan myndigheter och museer är vaga.

Grundberg identifierar en identitetskris hos framförallt läns museerna, men också hos kulturarvsförvaltningen som helhet, när omvärlden blir allt mer globaliserad samtidigt som den regionala och nationella särarten har varit en förutsättning för verksamheterna.

En stor del av den första boken upptas av ett i huvudsak deskriptivt kapitel med titeln "Kulturarvsprocessernas och kulturarvsförvaltningens historia." Det är i första hand Vitterhetsakademiens och Riksantikvarieämbetets utveckling från 1700-talet och framåt som skildras. En av Grundbergs källor är den tidigare överantikvarien Sverker Janson, som både har intervjuats och ställt ett opublicerat manus till förfogande. Vi får följa Riksantikvarieämbetets utveckling fram till 1976, då länsantikvarietjänsterna inrättades vid landets länsstyrelser. Grundberg skildrar hur ett bevarandemål hamnar i den statliga kulturpolitiken 1974 och hur olika lagrum sedan utvecklas till skydd både för kulturmiljön i generell mening och specifika, utpekade kulturmiljöer och kulturminnen. Han pekar på skillnaderna mellan teori och praxis inom kulturmiljöverksamheten och på den otydlighet som finns med det tudelade ansvaret mellan stat och kommun. Däremot följer han inte upp de trådar som han dragit i tidigare i kapitel. Hur utvecklades Riksantikvarieämbetet, länsstyrelserna, Nordiska museet och de regionala museerna efter 1976? Hur förhöll sig den uppdragsfinansierade arkeologiska verksamheten till andra verksamheter? Å andra sidan är dessa områden var för sig värda avsevärda analyser som inte hade rymts inom licentiatuppsatsens format. Som läsare vet man också ibland mer än författaren, eftersom fyra år har gått efter publiceringen.

Det besvärliga begreppet kulturhistoriskt värde skärskådas, där Grundberg belyser det märkliga i att företrädare för kulturarvsförvaltningen ägnar sig lika mycket åt vetenskap som åt estetiskt värderande i sitt hävdande av kulturhistoriskt värde. Det som avhandlingen handlar om – kulturarvet – beskriver Grundberg som en process, och han ägnar mycket utrymme åt att förklara det som han benämner som kulturarvsprocessen. Denna starka önskan att definiera grundläggande begrepp fallerar dock ibland, när plötsligt odefinierade begrepp, som t.ex. minnesvård, plötsligt dyker upp i texten utan någon introduktion. Vidare beskriver han sitt eget ämnes tudelning, där han menar att arkeologin har två roller att spela – dels den vetenskapliga inom den akademiska världen, dels den förvaltande, alltså arkeologins roll i kulturarvsförvaltningen.

Grundberg hänvisar till muntliga källor i flera fall. Det

är ett tecken på att han som forskare rör sig i de sammanhang som han vill skildra och analysera, och att han har kontakt med forskare och tjänstemän inom kulturarvssektorn som är i frontlinjen och vars teser är viktiga för honom, även om de ännu inte blivit fästade på papper. Min bedömning är att avhandlingsprojektet har vunnit på att dessa muntliga uppgifter har använts. Men det saknas en problematisering av de källkritiska problem som alltid uppstår vid hänvisning till muntliga källor, när den läsare som vill följa ett spår i avhandlingen inte kan finna bakgrunden till en analys i skriftligt material. I samma sammanhang måste nämnas en tendens som är särskilt tydlig i den andra boken, där Grundberg ofta hänvisar till en anförd bok som helhet, utan hänvisning till sida eller kapitel. En författare till en vetenskaplig text är givetvis inspirerad av andra vetenskapliga texter som helhet, men i balansgången mellan att vara petimäter och att generalisera med breda drag tippas Grundberg ibland över åt det senare. Båda böckerna dras med en del korrekturfel, som i allmänhet inte är av den karaktär att de försvårar läsningen. Men på lite för många ställen stämmer inte det årtal som står efter en anförd källa i den löpande texten med det årtal som återfinns i litteraturlistan, eller så finns den anförda boken inte alls med.

I båda böckerna finns resonemang om bruket av historia och kulturarv. Kulturarv kan enligt Grundberg bli en vara på upplevelsemarknaden, något som kan exploateras och utnyttjas av intressen där ekonomiska incitament är den främsta drivkraften. När författaren introducerar detta resonemang i den första boken ger jag honom oreserverat rätt, men det slår mig samtidigt att Grundberg och alla (vi) andra som ägnat sig (oss) åt att grunna på kulturarvssektorn och kulturarvsförvaltningens historia, uppdrag och budskap ibland missar något grundläggande när vi fördjupar oss i teorin. De flesta människor som ägnar sig åt det som benämns kulturarv, antingen man gör det som beslutsfattare, som tjänsteman, eller som besökare av museer och kulturarvsplatser, gör det för att det faktiskt är roligt och stimulerande. Både professionella och amatörer finner glädje och tillfredsställelse i att följa spåren av personer och skeenden i det förflutna, och se hur det påverkar nuet.

Bok 2 innehåller färre deskriptiva avsnitt än den första boken, och kan karakteriseras som en teoretisk essä om vad som händer med kulturarv och kulturarvsförvaltning i globaliseringens tidevarv. Här vidgar författaren sina perspektiv och som titeln antyder står globaliseringen i fokus. Den får konsekvenser på en lång rad områden i samhället, även för kulturarvsförvaltningen. Grund-

berg tar ut svängarna djärvt och rejält. Han går igenom begrepp som globalisering, modernitet, postmodernitet och postmodernism, och han resonerar om EU och hur kulturarvet används för att skapa en föreställd europeisk identitet. Genom ett läsande och skrivande kring de teoretiska begreppen kommer han så småningom tillbaka till historiebruk och kulturarvsförvaltning, till museernas roll och till arkeologins villkor. Här återknyter han alltså till sin egen yrkesmässiga bakgrund och till innehållet i den första boken. I bok 2 utvecklar han också resonemang om kulturarvets roll på upplevelsemarknaden och sambandet mellan turism, historiebruk och kulturarvsförvaltning. Kulturarvet blir en del av marknadsföringen av platser, den identitet som kulturarvets förväntas skapa blir alltså en vara som kan köpas och säljas. Hur hanterar kulturarvsförvaltningen det? Exempelen på hur kulturarvet brukas i identitetsskapande syften hämtas både från det forna Jugoslavien och från ett mycket omtalat bildspel på Jämtlands läns museum.

Kulturarvsförvaltningen är enligt författaren en offtentlig verksamhet. Men antalet privata aktörer på banan växer, inte bara inom förmedling och turistiska verksamhetsdelar, utan både inom det arkeologiska fältet och inom det byggnadsantikvariska finns en växande företagsamhet. Även detta är en tendens som är värd fördjupning. Vad betyder det för en verksamhet vars självbild säger att den är offentlig, när det kommer privata aktörer och gör ett lika bra och ofta bättre arbete? Grundberg konstaterar på flera ställen i avhandlingen olika problem relaterade till museerna – de hänger t.ex. inte med i svängarna när kulturarvet blir en del i lanseringen av platser och historiebruk blir en del av upplevelseindustrin. Han saknar mötesplatser mellan kulturarvsförvaltningen och allmänheten – men det borde väl rimligen vara museerna som är det?

Där den första boken således redogör för grundläggande drag i den svenska kulturarvsförvaltningens historia, tar den andra boken vid och vidgar perspektiven. Grundbergs avhandlingsprojekt är delvis ganska spretigt. Han brinner för många frågor och det är många olika fält och problemställningar som han berör med varierande intensitet och känsla. Det faktum att avhandlingen består av två olika böcker där den första inte förebådar att det ska komma en andra, gör att det ibland är svårt att överblicka och ta till sig allt han vill säga. Formulering av syfte, mål och centrala problem finns ju på två ställen. Men de sammanhållande tankegångarna är många och dominerar ändå läsningen. Redan i den första bokens början berör författaren den

problematik med kulturarvets roll och kulturarvsförvaltningens funktioner i globaliseringens tidevarv som han sedan fördjupar och utvecklar i den andra. Kulturarvets politiska dimension är tydlig i båda böckerna och kan sägas vara den grundläggande tes kring vilken författaren spinner olika trådar. En av Grundbergs förhoppningar är att kunna bidra till och främja diskussioner och debatter om förhållandet mellan kulturarv, kulturarvsförvaltning och samhällsutveckling. Under de senaste två åren har just dessa frågor diskuterats livligt i vissa media, där framförallt Statens Historiska Museums och Riksantikvarieämbetets inriktning och utveckling stått i fokus. I sitt avhandlingsprojekt lyckas Grundberg alltså ringa in just den problemställning som är grundkordet i den pågående debatten – att kulturarvet aldrig kan vara opolitiskt – och han visar det tydligt genom flera praktiska exempel sammanvävda med teoretiska resonemang. Här har han som avhandlingsförfattare träffat mitt i prick i en aktuell debatt, något som inte är alla forskare förunnat.

Jonas Grundbergs avhandling pekar ut många möjliga forskningsbara frågor. I början av den första boken konstaterar han att han trots sin arkeologiska bakgrund inte velat särbehandla arkeologins roll inom kulturarvsförvaltningen – men detta är något som också skulle behövas. På flera ställen i avhandlingen berör Grundberg hur natur- och kulturvård tangerar varandra och hur verksamheternas tidiga historia hade många beröringspunkter, där man nu har gått skilda vägar. Som läsare får man en känsla av att det här finns ett forskningsfält med utmaningar som han gärna skulle anta. Låt oss hoppas att han gör det. Låt oss också hoppas att insikten att kulturarvet är ett relativt begrepp som kan användas i de mest skilda syften kommer att genomsyra den kulturarvsförvaltning som Jonas Grundberg beskriver och analyserar.

Karin Gustavsson, Malmö

Greger Henriksson: *Hållbart vardagsliv: Mer eller mindre energikrävande konsumtion*. Lic.avh. Etnologiska institutionen, Lunds universitet och Forskningsgruppen för miljöstrategiska studier, Centrum - fms, KTH, Stockholm. 133 s. ISBN 91-631-5819-1.

Nästintill varje dag hörs nya larmrapporter: Isarna på Antarktis smälter! Havsnivån stiger! Öknarna breder ut sig! Växthuseffektens katastrofala följder kommer allt